

12-дәріс

ҚАЗАҚСТАННЫҢ
АШЫҚ
УНИВЕРСИТЕТІ

АЗАМАТТЫҚ ІС ЖҮРГІЗУ. СОТ ӨНДІРІСІ, 1-БӨЛІМ (2)

Сарапшылардың түрлері

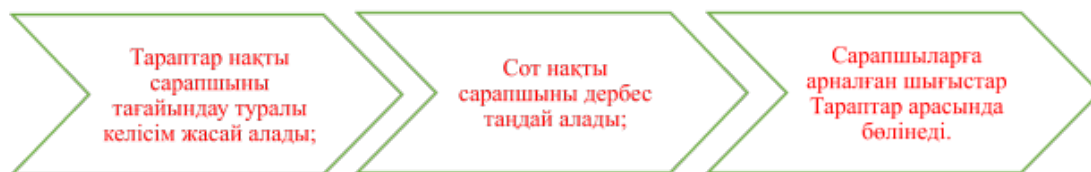

Дәріс сабағының жоспары

1. Бірыңғай бірлескен тағайындалған сарапшылар
2. Сот алқабилері
3. Тараптар тағайындаған сарапшылар
- 3.1. Тараптар тағайындаған сарапшыларды таңдау және бекіту.

1. БІРЫҢҒАЙ БІРЛЕСІП ТАҒАЙЫНДАЛҒАН САРАПШЫЛАР

Салыстырмалы түрдегі қарапайым істерде немесе ірі процестердің екінші дәрежелі мәселелері бойынша екі тараптың атынан «бірыңғай бірлесіп тағайындалған сарапшы» әрекет етеді.

Әрбір тараптың келесі мүмкіндіктері бар:

- сарапшыға нұсқау беру;
- сарапшыға жазбаша түрде сұрақтар қою.

Сарапшы бір тараптан бөлек, екінші тараппен кездесуге, қарым-қатынасқа түсуге және істі не өзінің айғақтарын талқылауға құқығы жоқ.

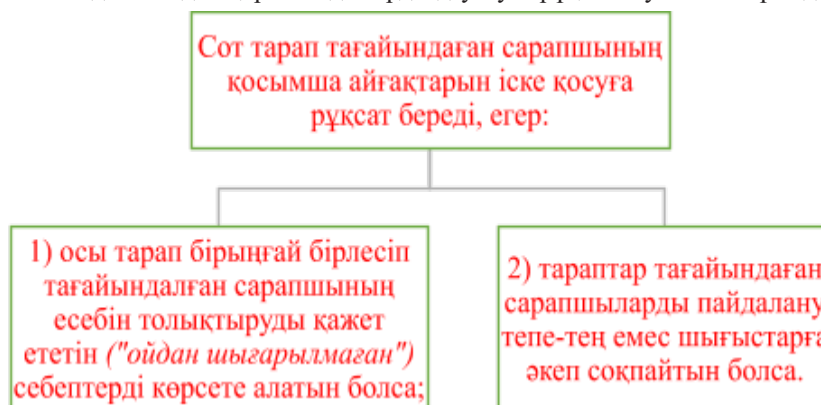
Бірыңғай бірлесіп тағайындалған сарапшының есебінде келесі мәселелер көрсетілуі тиіс:

- тиісті мәселе бойынша «пікірлер шеңбері»;
- қабылданған көзқарасты таңдау үшін негіздер.

Уақытты үнемдеу мүдделерін ескере отырып, соттар алдымен осындай сарапшылардың ауызша куәлігін естуді қаламады. Бірақ содан кейін Апелляциялық сот бірыңғай бірлесіп тағайындалған сарапшының сараптамасына рұқсат беруі мүмкін екенін растады.

Бірігіп тағайындалған бірыңғай сарапшының қатысуымен жүретін рәсімнің қатеге шалдығу тәуекелі жоғары болып табылады, өйткені бұл жағдайда сотта жарыссөздер жүргізілмейді. Сондықтан бірігіп тағайындалған бірыңғай сарапшының қорытындысы сотты жаңылыстыруы мүмкін. Сот оған сенбеуі мүмкін немесе оған қатысты соттың күдігі болуы ықтимал. Бірақ сенімді болуы үшін немесе өз күдіктерінен арылу үшін соттың қолында тиісті құралдар болмауы мүмкін.

Бастапқыда сарапшының тек бір ғана қорытындысы бар екендігі және ол қате болуы мүмкін әрі шешім қабылдаған тұлғаны жаңылыстыру қатері тиісті жағдайларда тараптар тағайындаған сарапшылардың қорытындылары негізінде осындай қорытындыларды даулауға рұқсат ету ниетін түсіндіреді.

Бұдан басқа, сарапшының қосымша айғақтарын іске қосуға соттың рұқсатын алуға ұмтылған тарап сарапшыға жазбаша түрде сұрақтар қойып, анық қанағаттанарлықсыз жауаптар алды деп болжануда.

Бұл тәсіл Daniels v Walker (2000) ісінде құрылған және Peet v Mid-Kent Healthcare Trust (2002) ісінде

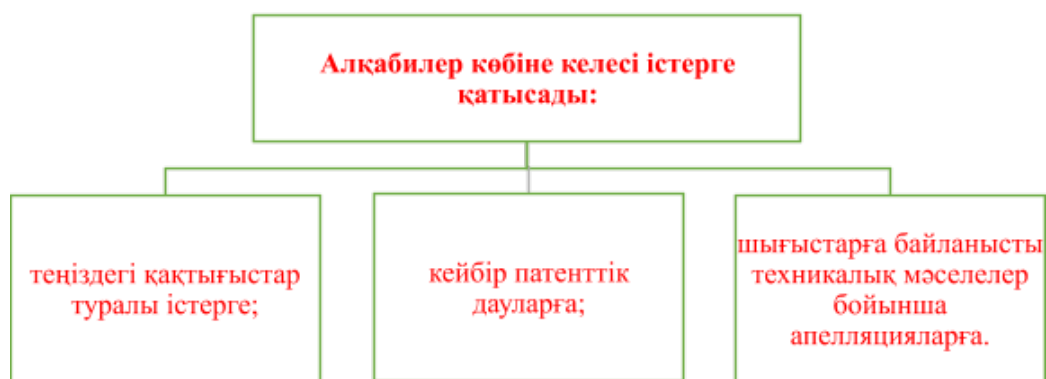

егжей-тегжейлі түсіндірілген. Бұл жағдайда лорд–сот Вульф АСЕ-ның бірінші бөлімі («Негізгі мақсат») мұнда қолданылатындығын атап өтті. АСЕ бірінші бөлігінде қамтылған жалпы іс-жүргізу «ережелері» соттардың «пропорционалды» және жылдамдықты үнемі есте ұстауын қамтамасыз етуге бағытталған және сонымен бірге әділеттілік туралы кеңірек аспектілерді ескереді (бұл, басқалармен қатар, нақты шешімдерді іздеуде).

Істің көпшілігінде сот бірыңғай бірлесіп тағайындалған сарапшының қорытындысын қабылдайды, бірақ судья, егер ол негізсіз болса, оны қабылдамауға құқылы. Азаматтық процесс жөніндегі кеңестің хаттамасында: «фактілерді сот белгілейді» деп көрсетілген.

Апелляциялық сот Армстронг v. First York Ltd (2005 ж.) ісінде бұл ережені растады, онда Лорд-судья Брок былай деп мәлімдеді: «біздің елімізде істі сарапшы қарастырады деген жок, бірақ істі сот қарастырады деген бар». Апелляциялық сот, егер бұл есеп айрықша мәселе бойынша, мысалы, мүлікті бағалау кезінде жалғыз дәлел болса, сотта бірыңғай бірлесіп тағайындалған сарапшының есебін қабылдауы мүмкін деп шешкен. Соған қарамастан, Сот былай деп белгіледі: «Егер бұл тұжырым (тіпті бірлесіп тағайындалған сарапшы қорытындысы болса да) тараптардың біреуі ұсынған нақты дәлелдерге қайшы келсе», сот тек сол тұжырыммен байланып қалмайды. Бұл жағдайда сот, сарапшының айғақтарын жоққа шығару үшін арнайы білімі жоқ болса да, тарапның нақты дәлелдемелерін артық көруі мүмкін.

2. СОТ АЛҚАБИЛЕРІ

Осылайша, ағылшын соттары арнайы сипаттағы барлық мәселелер үшін «Сот жанындағы сараптама» моделін қабылдамады. Керісінше, континенттік құқықтық жүйелерде сот тағайындаған сарапшылар кеңінен қолданылады. Әрбір юрисдикцияда осындай бірнеше жүйелер де әрекет ете алады.

Англиядағы сот алқабилінің міндеті — судьяға даулы мәселелерді бағалауға қатысты кеңес беру болып табылады.

Мысалы:

- теңіз құқығындағы алқабилдің функциясы судьяның ескере алатын мәселелер өрісін кеңейтуден тұрады, оған навигация және жалпы теңізде жүзу мәселелері кіреді;
- алқабилердің консультацияларын тараптар ашады;
- егер тараптар өз пікірін білдіргеннен кейін, алқабилер келесі ескертулерді әзірлеу үшін судьямен бірге кетсе, дұрыс болмас еді. Ол тараптардың барлық мәселелер мен пікірлерге қарсылық білдіру құқығын бұзар еді.

3. ТАРАПТАР ТАҒАЙЫНДАҒАН САРАПШЫЛАР

Күрделі және салыстырмалы түрдегі ірі істерде әрбір тарап өзінің сарапшысын немесе сарапшыларын тағайындауға рұқсат алуға ұмтылады. Егер рұқсат берілсе, сот тараптарға өз сарапшыларының есептерімен алмасуға өкім береді.

Тараптар тағайындаған сарапшылар әділ болуға және ең алдымен сот алдында міндеттерін атқаратынын мойындауға тиіс.

Олардың айғақтары тағайындаған Тараптың қажеттіліктеріне сәйкес келуі мүмкін деген күдік жиі туындайды.

1996 жылы Бингэм (содан кейін лорд Бингхэм):

«Қандай да бір себеппен, саналы немесе беймәлім, бірақ тараптар талқылауда нұсқау беретін сарапшылар жиі (егер оларды куә ретінде шақырса) оларды тағайындаған тарапқа неғұрлым немесе аз дәрежеде қолайлы, ал кейде тараптардың өзіне қарағанда неғұрлым тенденциялы болады».

Бірақ әділсіздік мәселесін ұлғайтып көрсету оңай. Соңғы сөз сотқа тиесілі екенін есте сақтау қажет. Сарапшыларды тараптармен тағайындау жүйесі даулы мәселелер бойынша «көзқарасты» қабылдау процесіне келесі элементтерді енгізе алады: пайдалы скептицизмді; жарыссөздер элементін; зияткерлік адалдықты.

Профессор Хазард Джуниор «Американдық заң институты мен УНИДРУА-ның «Трансұлттық азаматтық процесс қағидалары» туралы түсініктемеде былай деді: «... Соттың бейтарап сарапшысын тағайындау көптеген континенттік құқықтық жүйелерде және кейбір жалпы құқықтық жүйелерде қабылданған практика болып табылады. Дегенмен, тараптардың ұсынған сарапшылары фактілердің күрделі мәселелерін талдауда бағалы көмек көрсете алады. Тараптардың сарапшыларды тағайындауы «сарапшылар шайқасына» кіріп, бұл мәселені шатастыру әдетте негізсіз болып шығады. Қалай болғанда да, мұндай куәліктің құны аталған тәуекелден асып түседі ... ».

Әрине, көптеген ағылшын сот заңгерлері сараптама мәселелеріне кейбір әсер ету үшін Тараптар тағайындаған сарапшылармен жүйені сақтағысы келеді.

Атап өткендей лорд Бингхэм: «Жіберушілік сот сарапшылары [Англия] түсінікті. Бірақ тараптар, қалай болғанда да, (кейде... қате) олардың сарапшысы ол айтуға тиіс екенін айтады деген сенім сезінеді. Әрине, олар тікелей төленбейтін тәуелсіз сарапшының пайдасына деген сенімділіктен бас тартуда, егер оның пікірі олар үшін мүлдем тиімсіз болса, және, мүмкін, одан тиімді жауап ала алмайтын болса, одан бас тарта алмайды».

Қатты келіспеушіліктерге ұшыраған ірі жағдайларда қарсыластардың сарапшыларын ауызша сараптауды қоса алғанда, қарсыласу жүйесін барынша пайдалану нәтижеге қол жеткізудің ең жақсы тәсілі болып табылады. Бұл, әсіресе, бірнеше қалыптасқан көзқарастар немесе кеңейтілетін білімнің шектеулері бар сұрақтарға қатысты.

3.1 Тараптар тағайындаған сарапшыларды таңдау және бекіту

Ірі талап қою арыздарында бірыңғай бірлесіп тағайындалған сарапшыны «пайдалану орынсыз». Оның орнына әрбір тарап соттан өз сарапшысын немесе сарапшыларын іс бойынша куәгерлер ретінде пайдалануға рұқсат алуға ұмтылады. Сот «аталған сарапшыға» немесе «көрсетілген білім саласына қатысты» рұқсат береді.

Егер «аталған» сарапшыны тартуға рұқсат берілсе, тиісті тарап сарапшыны ауыстырған жағдайда да соттан рұқсат алуға тиіс. Бірақ мұндай қайталанған рұқсат тараптың бірінші сарапшы есебінің мазмұнын ашқан жағдайда ғана беріледі. Осылайша «ашықтыққа» қол жеткізіледі.

Алайда, мұндай шарт келесі жағдайларда қойылмайды:

- рұқсат «білім саласына» қатысты берілетін» болса;
- мұндай жағдайда «сарапшыларды іріктеуге» бақылау жоқ болса.

! АСЕ тек айғақтар беретін немесе мұны жасауға ниеттенген сарапшыларға ғана қолданылады.

! Іс қарауға қатысушы соттың рұқсатынсыз сарапшылардың кез келген санымен (олардың азаматтық істе айғақтарын көрсетпестен) кеңес ала алады.

! Бірақ мұндай консультация үшін сарапшының сыйақысы іс бойынша шығыстарды өтеу шеңберінде өтелмейді.

! Алайда, егер консультацияның басты мақсаты алдағы немесе ықтимал азаматтық іске дайындауға жәрдемдесу болса, сарапшылармен осындай консультацияға сот артықшылықтары қолданылады.

! Дегенмен, осы ықпалды даналықтың оракулаларына оппонентті қол жеткізуден айырып, тиісті саладағы барлық көрнекті сарапшыларды алдын ала сатып алуға болмайды.

Жетекші сарапшыларды монополияландыруға тыйым салатын осы ереже «куәларға меншік құқығы жоқ» (бұл дұрыс және «факт мәселелері бойынша куәларға» қатысты) Ережеде көрсетілген.

Кітап: Азаматтық іс жүргізу. Сот өндірісі, 1-бөлім (2)

Дәріс: Сарапшылардың түрлері

Дәріс авторы: Сағынғали Айдарбаев

АСЕ көздейтін келесі ережесі бар:

Егер Тарап сарапшының есебін ашатын болса, кез келген Тарап сарапшының осы есебін талқылау кезінде дәлелдеме ретінде пайдалануға құқылы.

Таңдалған сарапшыға қойылатын талаптар:

1. Құзыретті;
2. Қол жетімді;
3. Қақтығысқа түсетін мүддесінің болмауы.

2 жағдайда сарапшыға сыйақы тағайындау мүмкін емес:

- істі аяқтау шартымен;
- істің нәтижесіне байланысты.

Ол тағайындаған тараппен немесе іспен айналысатын адамдармен тығыз қарым-қатынаста болмауы керек. Кейбір шешімдерде қызметкер тарапынан алынған сараптама айғақтарын қолдануға рұқсат берілген (мүмкін, экономиканың мүддесі үшін). Бірақ, егер сарапшының пікіріне қатысты елеулі келіспеушіліктер болса, оның тәуелсіздік жетіспеушілігі айқын көрінеді.

Пайдаланылған және ұсынылатын әдебиеттер

1. Эндрюс Н. Система гражданского процесса Англии: судебное разбирательство, медиация и арбитраж / пер. с англ.; под ред. Р.М. Ходыкина; Кембриджский ун-т. – М.: Инфотропик Медиа, 2012. – 544 с.
2. Здрок О.Н. Гражданский процесс зарубежных стран. Курс лекций: Учебное пособие. – Мн.: БГУ, 2004. – 147 с.
3. Кудрявцева Е.В. Современная реформа английского гражданского процесса: дисс. ... д.ю.н. – М., 2008. - 346 с.